аплачана агулам.

НАШ СЬЦЯГ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **18.000** м. п.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 3500 мк., сярод тэксту 3000 м. і на 4 стр. 2500 м., за радок пэтыту у 1 шпальт.

№ 14 — Пятніца, 20-га ліпеня 1923 г. — Год I.

Савецкая амнэстыя.

Усходняе Агенства дае крыху больш падробных ведамасьцей аб савецкай амнэстыі для беларусаў.

Цэнтральныя выканаўчыя камітэты С.С.С.Р. і Б.С.С.Р. абвесьцілі амнэстыю для гэткіх катэгорый беларускіх процісавецкіх дзеячаў:

1) для ўчасьнікаў беларускіх процісавецкіх вайсковых фармаваньняў 1918, 1919 і 1920 гадоў;

2) для беларускіх процісавецкіх палітычных дзеячаў, сябраў нацыянальных беларускіх урадаў, вялікае Беларускае Рады, Найвышэйшае Рады, Ураду Беларускае Народнае Рэспублікі, Беларускае Вайсковае Камісіі;

3) для былых сябраў беларускае партыі эсэраў, заявіўшых, што згаджаюцца з савецкаю ўладаю;

4) для ўсіх беларускіх сялян, якія належалі да процісавецкіх выступленьняў.

Як бачым, савецкая ўлада, стануўшы выразна на грунт прызнаньня нацыянальнае ідэі ў будаўніцтве савецкіх рэспублік, дайшла да лягічнага канца і зьняла ўсе пераследаваньні з тых беларускіх дзеячаў, якія ішлі да зьдзейсненьня свайго нацыянальнага ідэалу дарогамі, нязгоднымі з савецкай ідэалёгіяй.

У гэтым мы бачым рэальны доказ пабеды нацыянальнага прынцыпу ў савецкім дзяржаўным будаўніцтве: аднымі камуністычнымі сіламі нельга пабудаваць вялізарнага, нязвычайна зложнага гмаху Беларускае Савецкае Сацыялістычнае Рэспублікі, і да гэтае працы маюць магчымасьць прылажыць свае сілы, уняўшы сваю ідэалёгію ўсе жывыя беларускія элемэнты бяз розьніцы партыі і кірунку.

Так савецкая ўлада расчыняе дзьверы Бацькаўшчыны ўсім тым байцом за беларускі нацыянальны і дзяржаўны ідэал, якія дагэтуль бадзяліся на чужыне.

Трэба спадзявацца, што ўзмацуецца цяганьне да Менскага цэнтру і сярод беларусаў Заходняе Беларусі: сколькі тут галадаючых інтэлігентаў, для якіх у межах Польскага Гаспадарства нямашака работы і заробку, сколькі народных настаўнікаў, павыкіданных на брук з зачыненых уладаю школ беларускіх, сколькі пазбаўленых заробку копэратараў і розных спэцыялістаў, засуджаных на галадоўку за іх прыналежнасьць да беларускае нацыянальнаці і за працу для свайго народу...

Такое цяганьне выяўлялася і раней, але шмат каго ўстрымліваў страх: „а што, як мяне там сустрэнуць, як ворага-контррэвалюцыянера?!"—Цяпер няма месца для страху.

Аднак, у нас тутака ўзьнімаецца другі страх: страх перад тым, што рады байцоў за наш народ, за нашу нацыянальнасьць пад уладаю Польшчы шмат аслабеюць. І гэта прымушае нас зьвярнуцца з перасьцярогай да ўсіх тых беларусаў, якія маюць магчымасьць, хоць і галадаючы, ды ўсё-ж: тут служыць беларускай справе.

Хоць і павабны шырокія пэрспэктывы працы ў Савецкай Беларусі, хоць варункі яе пасьля галаданьня ў нас могуць паказацца раем, ды і для Заходнае Беларусі трэба пакінуць столькі сіл, каб наша нацыянальная творчая праца тутака не замерла.

Тут трэба больш ахвярнасьці, больш самазабыцьця, чым дзе-бы то ні было, бо тут праца найцяжэйшая. Але тут і найбольшая небясьпека для самага нашага нацыянальнага існаваньня. Тут наш найдалейшы заходні форпост, для якога патрэбны наймацнейшыя, найдужэйшыя культурныя працаўнікі.

Няхай-жа беларускае грамадзянства з гэтым паважна лічыцца, няхай плянова праводзіць эміграцыю на Усход, каб не загубіць нашага Захаду.

К. Фалькевіч.

На фоне Рыскай канфэрэнцыі.

Сусьветная вайна і Вялікая Расейская Рэвалюцыя паставілі на парадак дня практычнае вырашэньне пытаньня аб самаазначэньні нацыянальнасьцей. Гэтае пытаньне было разьвязана зусім няпоўна і надта няўдала. На руінах перамоканых вялікіх імпэрый Расеі, Аўстрыі, часткова Нямеччыны паўсталі дробныя дзяржавы, дзяржаўныя граніцы якіх зусім не адпавядалі іхным этнаграфічным межам і не забясьпечвалі ім магчымасьці самадзельнага эканамічнага разьвіцьця.

Інакай і быць не магло. Капіталізм даваенных вялікіх дзяржаваў, уключаўшых у свае межы вялізарныя абшары і меўшых на мэце збыт сваей прадукцыі на колёніяльных рынках,—зусім ня лічыўся з тым, каб забясьпечыць самастойнае эканамічнае разьвіцьцё паасобных этнаграфічных абшараў—маючы на мэце арганізацыю сваей гаспадаркі, выключна, з пункту гледжаньня інтарэсаў дзяржавы, як цэлага арганізму, ігнаруючы інтарэсы. інаплеменных. абшараў.

Перакройка карты Эўропы, стварыла рад незалежных дробных дзяржаваў, якія самадзельна ні ў якім выпадку ня могуць забясьпечыць сваіх гаспадарчых патрэб. Нават у найбольшай з гэтых новапаўстаўшых дзяржаў—Польшчы—прамысловасьць, дапасаваная заборчымі ўрадамі да патрэб трох зусім розных па свайму эканамічнаму разьвіцьцю і характару арганізмаў, ёсьць чымсь-ці хаотычным і не дапасаваным да патрэб Польшчы, як асобнай эканамічнаў адзінкі. Гэтая акалічнасьць аддае дробныя дзяржавы ў поўную эканамічную залежнасьць ад вялікіх дзяржаў з моцнай капіталістычнай гаспадаркай, і, паскольку гэта карысна для імпэрыялістычных клік міжнароднай буржуазіі, пастольку гібельна для дробных дзяржаў, асабліва для іхных працоўных клясаў, якія падпадаюць пад двайны вызыск, як сваей роднай, так і міжнароднай буржуазіі.

Зусім зразумела імкненьне такіх дробных дзяржаў, якія па свайму географічнаму палажэньню зьяўляюцца як-бы адзіным абшарам, стварыць эканамічна-гандлёвыя, а за тым і палітычныя саюзы, у якіх гэтыя краіны, ўзаемна дапаўняючы адна другую з эканамічнага боку, стваравоючы ў пэўнай меры адзіны гаспадарчы арганізм, маглі-б выявіць і моцны адпор вызыску вялікадзяржаўных апякуноў. Але супярэчнасьць інтарэсаў буржуазіі розных краёў, адсутнасьць сваей самадзельнай палітыкі—бо бадай кожная з іх мае свайго вялікадзяржаўнага апякуна, які і кіруе іхнай палітыкай выключна ўва ўласных інтарэсах—прыпадкова ўстаноўленыя паміж імі граніцы, стварыўшыя балючыя пытаньні нацыянальных меншасьцей,—перашкаджаюць ім стварыць так патрэбныя і карысныя саюзы.

Нядаўна ў Рызе адбылася канфэрэнцыя Балтыцкіх дзяржаваў: Фінляндыі, Эстоніі, Латвіі і Польшчы. Літва, якая ляжыць паміж гэтых дзяржаваў, учасьця ў падобных канфэрэнцыях не бярэ з таго часу, як прыймае ў іх учасьце Польшча, — з прычыны тых тэрыторыяльных непаразуменьняў, якія істнуюць паміж гэтымі дзяржавамі ў пытаньні аб Віленшчыне. Але балтыцкі саюз бяз Літвы быў-бы абсурдам і з гэтай прычыны ўсе папярэднія канфэрэнцыі кончыліся нічым.

Другой прычынай безнадзейнасьці гэтых канфэрэнцый—гэта страх Эстоніі, Латвіі і Фінляндыі перад Польшчай і ейнай—вярней дыктуемай ёй праз Францыю — палітыкай. Займаючы абшары па Балтыцкаму пабярэжжу і адзяляючы Нямеччыну ад С.С.С.Р., Балтыцкія дзяржавы зьяўляюцца натуральным абшарам для транзыту болшай часткі прадукцыі С.С.С.Р. і гандлёвых зносін паміж гэтымі дзяржавамі, адсюль зусім зразумела імкненьне падтрымаць добрасуседзкія адносіны з імі, а асабліва з С.С.С.Р., эканамічная сувязь з якім для ўсіх ясна. Але адносіны Польшчы да С.С.С.Р. і Нямеччыны зусім іншыя. Тут Польшча прымушана вясьці такую палітыку, якая зусім не мае на мэце задаваленьне жыцьцёвых патрэбаў польскага народу, а палітыку патрэбную для Францыі, для ўмацаваньня яе гэгемоніі ў Эўропе і зусім натуральна, што Балтыцкія дзяржавы бачаць у цесным саюзе з Польшчай небясьпеку быць уцягнутымі ў вайну, якая грозным зданьнем павісла над Эўропай. Вось дзеля чаго Фінляндыя, якая менш другіх зацікаўлена ў эканамічным супрацоўніцтве з Польшчай, адмовілася ратыфікаваць падпісаную ў свой час гандлёвую ўмовы з Польшчай.

Але калі-б нават усе гэтыя труднасьці і былі абойдзены, трэба адзначыць, што і тады Балтыцкі саюз ня быў-бы поўным і не дапяў-бы зьдзейсьненьня аснаўных мэтаў. Беларускія абшары, так цесна зьвязаныя з Балтыцкім пабярэжжам, павінны-б былі ўвайсьці ў гэты саюз. Але пакуль істнуе падзел Беларусі, аб гэтым ня можа быць гутаркі.

Мы яшчэ ня ведаем афіцыяльных пастановаў Рыскай канфэрэнцыі, але можна сказаць напэўна, што яны далёкі ад рэалізацыі Балтыцкага саюзу.

Пакуль істнуе сучасны капіталістычны лад у Эўропе, збудаваны на вызыску, як адзінак, так і цэлых народаў,—пытаньне аб эканамічным вызваленьні дробных дзяржаў з-пад вызыску вялікіх ня можа быць разьвязана, як ня можа быць справядліва разьвязана і пытаньне аб вызваленьні недзяржаўных народаў з пад эканамічнага і нацыянальнага прыгнечаньня сучасных іх валадароў. Толькі вялікі саюз усіх эўрапейскіх народаў правільна вырашыў-бы гэтыя пытаньні, даў-бы маг-

чымасьць поўнага эканамічнага і культурнага разьвіцьця кожнага народу і пазбавіў-бы яго ад вызыску з боку дужэйшага. Але гэта магчыма толькі тады, калі ўлада будзе знаходзіцца ў руках працоўнага народу, калі ня будзе істнаваць змаганьне паміж клясамі і народамі, а ўсе будуць аб'еднаны аднэй ідэяй салідарнай творчай працы.

Язьвіч.

Аўдакім Раманавіч Раманаў.

(1855—1923).

Не паспелі беларусы аплакаць сьмерць Міхала Федароўскага, як з далёкага Стаўраполю даляцела вестка аб сьмерці другога слаўнага этнографа Беларусі—Аўдакіма Раманавіча Раманава.

Раманаў радзіўся ў 1855 годзе ў Беліцы каля Гомля. Вырас ён у значна абмаскаленай беларускай сям'і; дужа бедны, цярпеўшай крайнія нястаткі.

Ня гледзячы на цяжкае матар'яльнае становішча, матка аддала яго ў 1867 годзе ў Гомельскую Прагімназію, у якой ён скончыў навуку ў 1870 годзе — толькі дзякуючы стыпэндыі і прыватным лекцыям.

Сабраўшы гэтымі-ж лекцыямі 25 рублёў, Раманаў па скончэньні прагімназіі скіраваўся ў Магілёў, каб паступіць у гімназію.

І вось тут здарылася гісторыя, дзеля якой будучы слаўны беларускі вучоны этнограф застаўся за дзьвярмі школы, каб перайсьці да самаадукацыі: у Магілеўскай гімназіі ў той год ня было „вольных вакансій"... Зважаючы аднак на вялікую ахвоту беднага хлапца да навукі, дырэктар гімназіі па тэлеграфу прасіў папячыцеля школьнага вокругу, каб дазволіў прыняць Раманава ў гімназію звыш камплекту.

Папячыцель адмовіў...

На рэштку ад тых 25 рублёў Раманаў мог толькі вярнуцца дамоў, каб шукаць заробку на жыцьцё і заняцца самаадукацыяй у вольны ад працы час.

Раманаў выбраў найбольш прыемную сабе прафэсію пачаткавага вучыцеля.

Невясёла пачыналася яго праца на ніве асьветы беларускага народа. Прыкладам, у часе яго вучыцельства ў аднэй народнай школцы Аршанскага павету, прышлося яму жыць у такіх абставінах, якія не аднаго вучыцеля зьвялі праз сухоты ў магілу: вучыў і жыў ён у цеснай і сьцюдзенай хаце, якая навет асьвятлялася... лучынаю!

Потым цэлыя дзесяткі гадоў працуець ён у розных куткох Беларусі—спачатку як народны вучыцель (у Сеньконшчыне Магілёўск. г.), тады як вучыцель прагімназій і павятовых школ (у Гомлі, Лідзе, Сяньне), далей як інспэктар народных школ (Віцебскае губэрні 1886—1883., Гродзенскае губэрні 1893 г. — 1895 г., і Магілеўскае 1895 г.—1906 г.).

З 1906 г. да 1910 г. Раманаў жыў у Вільні, працуючы ў Камісіі Віленскае Публічнае Бібліятэкі і Музэя пры ёй.

У 1910 годзе пераводзяць яго ў Варшаўскі Вучэбны Вокруг, дзеля чаго Беларусь на пэўны час трацiць гэтага выдатнага рабачая на ніве пазнаньня роднага краю, хаця ён і тады стараецца мець цесную сувязь з працаўнікамі па беларусазнаўству.

У часе вайны і рэвалюцыі Раманаў жыў ў Расеі.

Калі пачалася арганізацыя школьнае справы у незалежнай Роднай Беларусі, Раманаў адгукнуўся з далёкае Кубані, просячы памагчы яму вярнуцца на бацькаўшчыну і аддаць ёй працу свае старасьці. Пры гэтым ён паведамляў, як пісалі газэты, што сабраў шмат новага матар'ялу і мае ўжо чатыры новыя зборнікі па беларускай этнографіі, зусім гатовыя да друку.

Ў адказ на яго просьбу Беларускі Дзяржаўны Унівэрсытэт у Менску запрапанаваў Раманаву катэдру этнографіі.

Але старасьць, хваробы, перажытыя цяжкія гады ўжо ня выпусьцілі яго з чужыны і зьвялі там у магілу.

Цяпер, як чутно, Народны Камісарыят Асьветы Беларусі, даведаўшыся аб сьмерці Раманава, паслаў у Стаўраполь сябра Інстытуту Беларускае Культуры Гуткоўскага для адшуканьня матар'ялаў, якія засталіся па сьмерці вучонага.

Беларускае народнае жыцьцё было добра знаёма Раманаву яшчэ змалку. Потым ён меў заўсёды шчыльную сувязь з вёскаю як вучыцель, інспэктар і езьдзячы адумысьля на этнографічную і археолёгічную працу ў самыя далёкія закуткі ўсяе, але галоўным чынам Усходняе Беларусі.

Цікаўна, што зьбіраць і дасьледаваць памяткі беларускае народнае творчасьці пачаў Раманаў, як вядома, з гэткае прыгоды. Чытаючы летапісь Несьцера, ён быў прыемна зьдзіўлены масаю старадаўных слоў і граматычных формаў, якія ёсьць у Несьцера і дагэтуль захаваліся ў жывой беларускай мове.

Раманаў пачаў выпісаваць гэтыя асаблівасьці з летапісі, апрацаваў слоўнік і паслаў яго ў Расейскую Акадэмію Навук. Акадэмія дала яму раду складаць дадаткі к вядомаму акадэміцкаму беларускаму слоўніку Насовіча, пацьвярджаючы кожнае слова прыкладамі з народнае літэратуры.

З тае пары, не пакідаючы працы над слоўнікам, Раманаў пачаў зьбіраць памяткі народнае паэзіі, з якіх і злажыліся яго вядомыя капітальныя працы.

Апроч таго, сам сабою дайшоўшы вялікае навукі, ён рабіў раскопкі і археолёгічныя выведы, а так сама антрополёгічныя досьледы.

За этнографічную і археолёгічную працу Раманава выбралі сваім запраўдным сябрам Расейскага Дзяржаўнага Геаграфічнага Таварыства, Маскоўскага Археолёгічнага Таварыства і інш. Працы яго былі адзначаны залатымі і сярэбранымі мэдалямі гэтых і інш. таварыстваў. За яго вядомы „Беларускі Зборнік" Акадэмія Навук прысудзіла яму прэмію.

Музэі Вільні, Магілева, Віцебска, Пецярбурга, Масквы маюць багатыя этнаграфічныя і археолёгічныя колекцыі, сабраныя Раманавым.

Выключна яго стараньнямі заснаваўся й адчыніўся археолёгічны музэй у Віцебску.

Яго-ж працаю стварыўся й нязвычайна абагаціўся археолёгічны музэй у Магілеве.

Раманаў клаў пачатак такому-ж музэю і ў Вільні.

У газэце самы сьціснуты крытычна-навуковы разгляд этнографічных друкаў Раманава ці нават толькі сьпіс іх заняў-бы лішне многа месца. Яго шырокая шматгадовая літэратурная дзеяльнасьць знайшла сабе належную ацэнку ў адумысловых кнігах акадэмікаў: Пыпіна, Весялоўскага, Майкава, Карскага, Стасава і інш.

Яго вялікай цэннасьці творы па этнографіі і археолёгіі раскіданы па многіх выданьнях і часопісях.

З асобных-жа выданьняў, як вядома кожнаму пісьменнаму беларускаму працоўніку, найбольшую цану маець яго „Беларускі Зборнік" у некалькіх томах:

Том I і II—песьні, прыказкі, загадкі. Кіеў 1886 г.
„ III—казкі. Віцебск. 1887 г.
„ IV—казкі космогонічныя і культурныя. Віцебск 1891 г.
„ V—загаворы, апокрыфы, духоўныя вершы і інш. Віцебск 1891 г.
„ VI—казкі. Магілёў 1901 г.
„ VII—мэлёдыі бел. народ. песьняў. Вільня 1910 г.
„ VIII—IX—быт і інш. Вільня 1912 г.

Пад яго-ж рэдакцыяй і яго стараньнямі выйшла „Матар'ялы да этнографіі Гродзеншчыны", два томы. Вільня 1912 г.

З іншых яго прац тут трэба адзначыць яго важныя апісаньні рэдкіх беларускіх нацыянальных інструмэнтаў да музыкі, лягенду „Кары ў сто гадоў", апісаньні дзяціных гульняў беларускіх і беларускіх жыдоў, беларускі народны соньнік, нарысы з народнага жыцьця, досьледы па беларуск. гістор. і інш.

Між іншым, дзеля заробку грошы на выдавецтва, ён складаў падручнікі для расейскай школы, як „Краткая этимология церковна-славянского языка", расейская граматыта (вышла ў чатырох выданьнях).

Цяпер, калі яшчэ сьвежая магіла на віленскім грунце, ня будзем чапаць палітычных паглядаў нябожчыка. Было шмат балючых акалічнасьцей, якія пхнулі яго асьвятляць, прыкладам, польска-беларускія адносіны хоць-бы і ў правых расейскіх часопісях.

Цяпер толькі з падзякаю і пашанаю скажам, што разам з другімі этнографамі, ён ня даў загінуць і навекі захаваў нашу родную песьню, казку, прыказку, загадку, і наказаў усім, якія багатыя духовыя сілы тояцца ў душы беларуса.

Як натура жывая, ня мог ён не адказываць і на палітычныя падзеі дня, а рабіў гэта ў залежнасьці ад свайго веку, ад становішча беларусазнаўства ў той час, ад сфэры, у якой вырас, ад сфэры, ў якой пражыў многія годы свае службы, але быў ён чалавекам высокае справядлівасьці.

Гэта быў у поўным значаньні слова беларус-самародак, які з беднасьці, з невуцтва, бяз усякае падмогі і пратэкцыі, толькі дзякуючы свайм прыродным здольнасьцям і рупнай, бязумоўнай самаадукацыі, дасяг усебаковага разьвіцьця, вялікае веды і выбіўся на шырокае поле навуковае дзеяльнасьці.

Віляньчук.

Суліма.

„Гданскі марш".

(Гл. № 13 „Н. С.")

І вось, ідучы фарсаваным маршам на Гданск праз Жэнэву, п. Сэйда меў надта ваяўнічы выгляд.

Цяпер правыя газэты, асабліва ўрадовыя органы, пішуць, што Польшча атрымала ў Жэневе поўную перамогу над Гданскам—на ўсей лініі сваіх дамаганьняў.

Ці гэта так?

У самай вышуканна-ветлівай форме, якая месцамі даходзіць да мастацкай пароды на самую сябе, гішпанскі дыплёмат, дакладчык Рады Лігі, фармуляваў прынятую Радай пастанову да польска-гданскай сцрэчцы.

Дакумант гэты можа вытрымаць канкурэнцыю з творам самага тонкага гумарыста.

У чым-жа ягоны зьмест, калі адкінуць усе тыя надзвычайна-ветлівыя звароты, якімі дакладчык адказаў на грубыя выхадкі польскага „дыплямата"... Які рэальны адказ Лігі на канкрэтныя прапазыцыі Польшчы?

1. Насамперш захаваная „альтэрнатыва" а la Пуанкарэ аб „гарантыях", альбо „выканаўчай уладзе на тэрыторыі Гданска" засталася нават незаўважанай і Вольны Горад Гданск застаўся цэлым...

2. Дамаганьне аб анулёваньні Парыскай Конвэнцыі і „ўзварот да Вэрсальскага Трактату" адкінуты. Конвэнцыя прызнана асноўнай на Вэрсальскім Трактаце,—у ягонае разьвіцьцё... г. ё. прызнаны пункт гледжаньня Высокага Камісара Лігі і Гданскага Сэнату.

3. Дамаганьне перагляду ўсяго заканадаўства Сэнату і ягонай дагаворнай практыкі з Польшчай, якімі да гэтага часу рэгуляваліся ізхныя ўзаемаадносіны,—перагляд з новага пункту гледжаньня, запрапанаванага мін. Сэйдай, таксама адкінута. **Усе застаецца пастарому... І запрапанавана прадаўжаць іменна гэтую практыку дагавораў і кампрамісаў у інтарэсах абедзьвюх старон падаунейшаму.**

Працы нашых матурыстаў.

Якуб Колас як нацыянальны паэт.

Сярод беларускіх пісьменьнікаў нашаніўскае пары найбольш выдатнае мейсца па сіле і глыбіне сваей творчасьці займае Якуб Колас (Тарас Гушча). Жыцьцё Я. Коласа, яго перажываньні, яго думкі—гэта ўсё нешта цэлае, зьлітае з жыцьцём народа, адкуль і сам Я. Колас паходзіў. Ен—сын селяніна, народны вучыцель, а значыцца той чалавек, які што дзень блізка стыкаецца з жыцьцём сялянства. Колас—сьведка народнай нядолі, яго „песьні жальбы", нявыплаканных сьлёз, скарг, што болем адзываюцца ў душы і прымушаюць чалавека змагацца не на жыцьцё, а на сьмерць за правы, хоць-бы самага прымітыўнага, чалавечага істнаваньня. І Колас становіцца ў рады змаганьнікаў, працуе шчыра, з вераю ў сваю праўду. Ен жыве з народам, ведае яго душу, ведае што яму трэба, чаго ён хоча. Колас працуе і разам пяе свае песьні; гэта песьні народа аб долі сваей. Але хутка праца сьпыняецца, Колас.... ў вастрозе. Аднак, тым больш жадае ён волі, тым больш імкнуцца яго думкі да родных палёў. Ен агартае сум па нязьдзейсьненных жаданьнях. І вось тут выяўляецца душа Коласа, ягоныя настроі асабістыя. Але няма межы, паміж духовым „я" Коласа і духовым „я" народа. К. ведае, што яго песьні—гэта песьні жалю і суму; ён сам кажа „да вясёлых песень я ня здатны". А скуль возьмуцца гэтыя вясёлыя песьні, калі ўсюдых, куды ня кінь вокам, бяда, гора, калі поруч з мазольнаю працаю селяніна „пьюцца дарагія віны, каласуюцца багатыя панскія нівы, разам з людзкімі слёзамі мешаюцца панскія вальцы"? Скуль узяці вясёлыя песьні, калі пануе страшэнная цемра, бяз ніякага прасьвету, надзеі, калі для селяніна школа—шынок, а жыцьцё—вастрог, і гарэлка атручвае жыцьцё, прымушае шукаць ў сабе забыцьцё, а мо' і „шчасьця". Колас ведае свае сялянства, яго цяжкую працу за кус хлеба, і разам ён бачыць яго вядолю, крыўду, страшныя соцыяльныя варункі жыцьця, калі за ўсю гэтую працу нават хлеба не хапае, калі ледзь трымаюцца спрухнелыя хаты і стрэхі, „калі голад і холад пануе усюдых". У сваім зборніку „Песьні Жальбы" Колас пытае:

„Ці мае жыцьцё, з дзён малых злажылось,
Што мая дарога смагаю закрылась".
І далей:
„Рана засмуціліcь думкі маладыя,
Рана вы завялі, кветкі маладыя!"

Але гэта ня толькі яго дорога смагаю пакрылась; смагаю пакрылась усё жыцьцё народнае, дзе няма мейсца для ўзросту веснавым кветкам, маладым думкам.

„Песьні жальбы"—гэта зборнік багатай па характары і глыбіне лірыкі, па засмучаннасьці перажываньняў, цесна зьвязанных з соцыяльнымі варункамі жыцьця,—дае абраз нацыянальнага „я" Коласа. На гэтым грунтуецца ўся праца Коласа, яго песьні жалю, часам роспачы, безнадзейнасьці, але гэта мілае і тады чутны галасы прызываючыя да змаганьня, да працы, вера ў тое, што так быць ня можа, што прыйдзе час, калі

„Пойдзе дымам усё ліхое,
Усе, што душыць нас і гне".

Духовыя вібрацыі Коласа, багацьце думак, поўныя шчырасьці і веры—усё гэта праходзіць прад намі, прымушаюць перажываць тое, ад чаго так хварэе Я. Колас.

Як ў лірыцы, так і ў эпосе Колас мае ясна выражаны нацыянальны воблік. Сам, як індывідум, Колас амаль што ня жыве. Жыцьцё агула—гэта жыцьцё Коласа. Яго асабістыя перажываньні заўсёды ідуць побач з ходам жыцьця. У вастрозе, дзе, пад уплывам рэфлексіі, Колас гатоў дайсьці да найвялікшай роспачы, да самагубства духа, яго ратуе думка аб роднай староньцы, якой ён ня ў сілах забыць, бо душа яго поўна шчырай любові да яе; Колас чуе, „говар сьпелае нівы, ціхую жальбу палёў", чуе плач і скаргі братоў сваіх, прыгнечаных, абяздоленых, шукаючых сьвета, шчасьця. Ен кажа:

„Вобразы мілыя роднага краю,
Смутак і радасьць мая!"

Радасьць,—бо Колас усёй душой кахае родны край, загоны, лясочкі, палі; смутак—бо бачы страшэнную несправядлівасьць жыцьця. Даючы малюнак гэтага жыцьця, Колас праз сьмех плача („Родныя зьявы), і разам гарыць жаданьнем скінуць гэтае жыцьцё вызваліць братоў сваіх ад адвечнай крыўды.

Колас найбольш яскрава выяўляе народную душу, увесь працэс яе развіцьця, усю паступовасьць яе фармаваньня. Як злажылася гэтая душа, кажа нам аб гэтым Малодшы брат у апаведаньні „Дудар". Старшыя браты жылі асобным жыцьцём, а малодшы... малодшы жыў толькі з самім сабой, са сваімі песьнямі, якія слухаў стары лес, і ён, гэты стары лес, ведае

4. Дамаганьне, калі не адхіліць, дык абмежаваць у правох Высокага Камісара Лігі па ягонай, азначанай роўнасьцю абодвых бакоў, дзейнасьці „міравога судзьдзі“, таксама адкінута. Камісару запрапанавана толькі шчадзіць амбіцыю Польшчы.. ці, як кажа рапарт, „унікаць відзімасьці ўмешываньня ўва ўнутраныя справы Польшчы“.. Як і раней—**такту самога Камісара прадстаўляецца азначэньне ягонай уласнай кампэтэнцыі** і як раней абедзьвюм старонам **астаўлена** права зьвярнуцца ў вышэйшую інстанцыю--у Раду Лігі.

Можна падрабязна разабраць усе гэтыя 7 пунктаў польскіх дамаганьняў, па якім мін. Сэйда, як кажа „Gaz. Warsz.“ быццам атрымаў поўную перамогу і паказаць іхнюю пустату і атсутнасьць зьместу. Але гэтага нават ня варта рабіць. Часткова гэта зроблена ў газ. „Robotnik“.

Гданскі марш а la Пуанкарэ яўна ня ўдаўся п. Сэйдзе...

І ваяўніча трубіўшаму перш наступ, пасьля перамогу, пераможцу прышлося тут-жа ў Жэнэве зараз-жа пасьля „перамогі“ нац Гданскам мірна засесьці з пераможаным, але захаваўшым усе папярэднія вольнасьці Вольным Горадам за агульны стол на падставе тых самых, адкінутых п. Сэйдай, „праўных адносін“, згодна з той самай одыознай „процэдурай“ пад старшынством таго-ж самага, нічуць і ні ў чым не „ушчупленага“ Камісара Лігі, на тых самых **роўных правох** з прадстаўнікам Гданскага Сэнату, заняцца тым-самым папярэднім „абсурдам“, тою-самай, карыкатурай“ на выпаўненьне Вэрсальскага Трактату, якімі, з лёгкай рукі п. Падарэўскага займаліся ў Гданску **да гэтага часу**, да п. Сэйды і ягонага Гданскага марша...

Зусім правільна кажуць польскія патрыёты, што ў Гданску Польшча хоча велікадушна вызваліць Антанту ад нямецкай небясьпекі. Магчыма, што і Францыя не ад таго, каб даручыць гэтую ролю Польшчы, да часу... пакуль не аднаўлены, „франка-расейскі саюз“...

Але справа ў тым, што самаахварная Англія... згаджаецца ўзяць гэтую няўдзячную ролю на сябе.., і ахвяроўвае на гэта частку свайго флёту...

Выбар паміж Польшчай і Англіяй пакуль што не ёсьць трудным нават для Францыі.

Канфіскацыя Базыльянскіх мураў.

Мы пазнаёміліся з зьместам „orzeczenia“ пана дэлегата ўраду ў Вільні, каторы загадывае забраць на ўласнасьць польскага гаспадарства Базыльянскія муры (Вострабрамская 9).

Ня першы гэта раз улада выступае з дамаганьнем, каб гэтая нямілая ёй сядзіба беларускіх культурных установаў перастала служыць кузьняй беларускае культуры. Але ніхто не адважаўся яўна нарушыць бясспрэчнае права ўласнасьці праваслаўнага беларускага насяленьня на гэтыя муры ў асобе праваслаўнае кансысторыі. Не зрабіў гэтага ні генэральны камісар усходніх зямель, Асмалоўскі, ні ўрад „Сярэдняе Літвы“, і польскія нацыяналісты прымушаны былі шукаць ратунку ў іншых спосабах. Так, Студніцкі і праф. Пігонь сфабрыкавалі фальшывую апавесьць аб тым, быццам вязьніцу Міцкевіча („cela Konrada“) ў Базыльянскіх мурох маскалі абярнулі ў клязэты, а беларусы, дзеля зьнявагі вялікага песьняра нашае зямлі, і далей захоўваюць камеру, дзе ён сядзеў, у гэткім-жа стане. Брахню гэту разьвеяла спэцыяльная камісія, зложаная з польскіх і беларускіх вучоных і культурных дзеячоў і скліканая ўрадам „Сярэдняе Літвы“. Тады эндэкі і, ня гледзячы на ўчасьце ў камісіі іх уласных прадстаўнікоў, распачалі агітацыю сярод віленскіх дэвотах і цёмнага люду, каб гвалтам захапіць Базыльянскія муры, як раней „Liga Robotnicza św. Kazimierza“ захапіла архірэйскі дом, куплены праваслаўным духавенствам за грошы ў нейкае польскае магнаткі. Бачучы, што польская ўлада моўчкі пазваляе на тое, каб „Liga“ карысталася чужой маемасьцяй, эндэкі зьбіраліся зрабіць гэта і з Базыльянамі, ды пачалі нават зьбіраць падпісы пад пэтыцыяй да ўраду ў справе адабраньня мураў, — калі зьмена ўраду генэрала Сікорскага на ўрад хіена-пястоўскі зьмяніла і пагляды адміністрацыі на права ўласнасьці праваслаўнага насяленьня на гмах № 9 пры Вострабрамскай вуліцы.

Пан дэлегат ураду ў сваім „orzeczeniu“ з 26 чэрвеня, пераспаным Кансысторыі толькі 14 ці 15 ліпеня, вельмі арыгінальна тлумачыць дэкрэт генэрала Жэлігоўскага, на каторым апірае свой загад аб канфіскацыі Базыльянскіх мураў. Муры гэныя, хоць пачаткова пабудаваны праваслаўнымі, але пасьля перайшлі ў рукі уніятаў, якія ўладалі імі да скасаваньня уніі ў 1839 годзе. Калі-ж унія была скасавана, дык праваслаўны сынод аддаў муры пад праваслаўную духоўную сэмінарыю. У гэтай перадачы пан дэлегат ураду бачыць „выдатныя адзнакі канфіскацыі“, і затым лічыць, што дэкрэт генэрала Жэлігоўскага з 15. IX. 1921 г. адносіцца і да Базыльянскіх мураў.

Такое тлумачэньне дужа сьмелае і зусім не адпавядае істоце справы, Ужо той факт, што ўрад б. „Сярэдняе Літвы“ не сканфіскаваў спорных ужо пры яго існаваньні мураў, паказвае, што аўтар дэкрэту сам ня лічыў магчымым аднясьці яго да гмаху № 9 пры Вострабрамскай вуліцы. І ўжо аднаго гэтага хватае, каб „orzeczenie“ пана дэлегата ўраду лічыць несправядлівымі і нязгодным з законам.

„Канфіскацыя“, аб якой кажа пан дэлегат ураду, вымагае трох юрыдычных мамэнтаў: факту **адабраньня** ад аднаго ўласьніка, факту **перадачы** другому, факту існаваньня **трох юрыдычных асоб**: старога ўласьніка, новага ўласьніка і тае ўлады, якая канфіскуе. У справе Базыльянскіх мураў як раз гэтых трох мамэнтаў дагледзіць немагчыма. У дэкрэце-ж ген. Жэлігоўскага йдзе гутарка аб **канкрэтных** фактах канфіскацыі расейскім урадам (а не сынодам, каторы ня быў компэтэнтны ў справе канфіскацыі чаго-б то ні было!) уніяцкае маемасьці і аддачы тым-жа ўрадам другой юрыдычнай асобе, а не аб фактах, маючых з гэтым нейкую **аналёгію**, у даным прыпадку вельмі далёкую.

Мы спадзяёмся, што судовая ўлада не дапусьціць, каб адміністрацыя прысвaівала сабе функцыі расейскага сэнату і тлумачыла пасвоему законы гаспадарства. Мы спадзяёмся, што найвышэйшы трыбунал, дзе засядаюць судзьдзі, а ня чыноўнікі, вытлумачыць віленскай адміністрацыі істотныя межы яе компэтэнцыі, вытлумачыць такжа, што ў пераходзе Базыльянскіх мураў ад беларускага уніяцкага грамадзянства да таго-ж самага грамадзянства, толькі зьмяніўшага, вызнаньне, ня ёсьць нават пераходам, а тым больш „канфіскацыяй“, а прадстаўляе захаваньне права ўласнасьці таго-ж уласьніка — беларускага грамадзянства ў асобе яго духоўных установаў.

Той нязвычайны пасьпех у спаўненьні загаду пана дэлегата ўраду (у 24 гадзіны, ці йшчэ менш!) выдаецца дужа падазрэнным: відаць, што і дэлегатура мае сумляваньні ў тым, як гляне на яе пастанову найвышэйшы трыбунал, і сьпяшаецца паставіць суд перад **фактам** канфіскацыі Базыльянскіх мураў, памятаючы, што beatus qui tenet!

Ст. Мірскі.

Праца беларускіх паслоў на правінцыі.

(Ад спэцыяльнага карэспандэнта).

(Гл. № 11).

Пасьля мітынгу паслы пакіраваліся да ракі Дзьвіны, якою граніччыцца Польшча і Саветы. Дзень быў гарачы, сонечны. На адным беразе сонна ходзіць толькі жаўнер пагранічнае варты, на другім беразе відаць коннага чырвонаармейца, а воддаль ад яго стаіць невялікая група яго таварышоў; чутна з таго берагу беларуская народная купальна-пятроўная песьня дзяўчыны.

Прыслухоўваешся да гутарак паслоў нашых паміж сабой. У словах іх адчуваецца вялікі сум беларускай душы. На абодвух бакох мнагаводнае беларускае ракі жывець адзін і той-жа народ, гукаець аднэй мовай, сьпявае аднаковыя песьні, жывець адным духам нацыянальнае еднасьці. Калісь, ня так даўно Дзьвіна тут пераходзілася па мосьце за 3 мінуты, пераяжджалі яе на чаўнох, а то і прост пераплывала, жартуючы, моладзь, а цяпер і тая-ж вада, і тыя-ж берагі, а якія яны далёкія, якімі сталіся, нібы, чужымі; ніхто ня мае права купацца цяпер тут у водах роднае Дзьвіны. На адным беразе і на другім відаць дзяржаўныя слупы Польшчы і Сав. Рэсп. З сумам і болем ў сэрцы адходзяць ад Дзьвіны нашыя паслы, абменяваючыся кароткімі фразамі, Падходзіць да іх нейкі, відаць мяшчанін Дзісны; завязываецца гутарка. А няхай яе багі, гэтую граніцу! Там мае дзядзькі і цёткі жывуць, стрыечныя браты; жонка адтуль брана! Відаць па ўсім, што асьцярожна стараецца гаварыць, бо праходзяць уздоўж ракі па сьцежцы на гэтым беразе і ўзад і ўперад розныя людзі.

7 ліпеня тыя-ж самая трое паслоў нашых выступалі на мітынгу ў м. Чарневічы, Дзісьненскага-ж павету. У гэты дзень адбываўся тут вялікі гадавы кірмаш. Паслухаць прамовы сваіх паслоў сабраліся па-за царкоўнай агародкай некалькі тысяч мужчын і кабет. Здавалася, што з усіх мітынгаў гэты — быў самы мнагалюдны.

Дзякуючы ціхай пагодзе кожнае слова аратара даносілася да самых крайніх радоў. Тым уважлівей слухалі сяляне сваіх паслоў, што тут яны ня чулі агітатараў за свой беларускі сьпісак ў Сойм ў часе выбарнае акцыі. Была яшчэ адна салідная прычына, чаму з такой уважлівасьцю, з такім захопленьпем слухалі сяляне сьмелыя і гарачыя словы сваіх выбраньнікаў: над усей Чарневіцкай воласьцю павіс цяжкі дух усеўладцы тут камэнданта Чарневіцкай паліцыі, нейкага Сальмонскага, былога нямецкага жандарма, які з прынцыпу, нібы зьздекуецца над людпасьцю. Людпасьць праз яго прост стэрорызавана. Паслы сабралі шмат скаргаў ад сялян, шмат прост невыабразімых фактаў біцьця і зьдзеку яго над мяйсцовым беларускім жыхарствам. Будзем спадзявацца, што яны належным спосабам скарыстаюць сабраны матар'ял і пастараюцца усьцішыць заядласьць гэнага „апрычніка“, які зьдзекуецца ня толькі над целам падуладнай яму людпасьці, але і над душой, высьмеяваючы і бэсьцючы беларускую мову, беларускую нацыянальнасьць, пагражаючы вынішчыць усё няпольскае.

Мітынг тут цягнуўся найдаўжэй у параўнаньні з ранейшымі. Тут я праканаўся ў справядлівасьці цьверджэньня, што чым больш слухачоў, тым ахвотней і салідней гаворыць прамоўцца.

Мімаволі хочацца падкрэсьліць адзін цікавы факт: у той час, як людпасьць ня ведала абсалютна, што ў Чарневічах адбудзецца мітынг, паліцыі нейкім спосабам загадзя ужо вядома было аб гэтым. Паадзінокія і групамі паліцэйскія, узброеныя ў карабіны і рэвольвэры пахаджывалі сярод зьехаўшагася народу; там і тут маячылі фігуры конных паліцэйскіх.

Пасьля мітынгу была раздадзена беларуская газэта;сабрана ахвяраў было на газэту 64.000 мар. польскіх, у той час як у Дзісьне толькі 28.500 мар. На жаль мала было забрана з сабою газэт і ледзь была здаволена імі якая сотая частка быўшых на мітынгах. Значны час пасьля мітынгу беларускія паслы запісавалі скаргі сялян на іхныя злыбеды і на ўціск з боку адміністрацыі.

Мусіць пачало скрабсьці нешта таго камэнданта Сальмонскага, калі ён 11 ліпеня ужо быў ў Галоўным Паліцэйскім Упраўленьні ў Варшаве з дакладам, мусіць, і сваімі тлумачэньнямі аб прамовах нашых паслоў, каб падарваць, мусіць, вагу іхных дамаганьняў ў справе яго зьмяшчэньня.

8-га ліпеня адбыліся беларускія мітынгі ў мястэчках Плісе і Задарожы Дзісьненскага павету. У Плісе выступалі з прамовамі паслы Мятла і Рак-Міхайлоўскі, а ў Задоржы кс. пасол Станкевіч, які пасьля прамовы сваёй, як пасол, на мітынгу, меў на вечаровым набажэнстве ў Задарожскім касьцёле казаньне пабеларуску. Як мы даведаліся, гэта было першае

вялікую тайну песень „пязнаных сьвету, людзям“. Душа схавалася ў глыбіню істоты чалавека, абураная агідай жыцьця, ціха жалючыся Богу аб шчасьці і долі, яна ведае, што прыйдзе час вызваленьня, і тады Бог цяжка пакарае тых, што душылі, давілі ўсё шчырае, добрае.

А стары лес, што слухаў песьні Малодшага брата, будзе казаць людзям сваю казку-тайну. І Я. Колас ведаў тайну старога леса, яму быў знаёмы говар тых дубкоў, што былі нямымі сьведкамі духовых парываньняў Базыля і Грышкі („у старых дубох“) двух хлопчыкаў, якіх яшчэ можа не кранула жыцьцё сваімі бруднымі лапамі, якіх душы, чыстыя, прыгожыя па сваей удумчывасьці і беспасрэднасьці, вось, вось гатовы падайсьці да самага жыцьця, ня ведаючы, што чакае іх і што дасьць ім жыцьцё.

Дзед Анісім („Кажух старога Анісіма“), зжыўся са сваім кажухом, такім-жа старым, як і ён сам, яму ня трэба новага, ён баіцца яго, бо ведае што жыцьцё гатова насьмяяцца над ім. Гэты консэрватызм, маючы под сабой глыбокія падставы, аб якіх казаў яшчэ Малодшы брат, ёсьць консэрватызм захаваны ў сваей асаблівасьці, ў якой бы яго форма ні выражалася, асаблівасьці нацыянальнага жыцьця, яго тыповых адзнакаў і звычаяў.

Гэта зьяўляецца тэй прычынай, дзякуючы якой селянін Сьцяпан („Малады дубок“), украўшы ў панскім лесе дубкі ня вытрымлівае згрызот сумленьня і прызнаецца пакрыўджанаму ім Максіму аб сваім праступку. Натура Сьцяпана працавітая, ціхая, ня здатная на благі учынак, бо Сьцяпан ад прыроды зусім іншы чалавек. Шмат мастацкіх малюнкаў дае Колас, апісываючы сялянскоe жыцьцё ва ўсіх ягоных праявах, пачынаючы ад дзяцінства („Дзеравеншчына“, „У маладых дубох“, „Злучыліся“, „Сымон Музыка“), аж да самай старасьці дзіця, не знаходзячы сярод акружаючых, прыгнечаных жыцьцем людзей, адказу сваім думкам, рвецца на прастор, да прыроды да зялёнай хвойкі, якая сваей маўклівасьцю нешта гавора, дае адказ гэтым дзіцячым думкам, якім адказу ня могуць даць людзі. Карчма, ў якой павінен граць Сымон, забівае ў ім пачуцьцё запраўднага хараства. Сымона ратуе Ганна, нават ня гэтулькі яна, колькі імкненьне самаго Сымона да чагось-пі лепшага, няштодзеннага. Але для жыцьця яны былі пасынкамі, бо душы іх патроху калечыліся, прападалі. З болем кажа Я. Колась:

„Колькі талентаў зьвялося,
Колькі іх і дзе ляжыць
Невядомых, няпрызнанных,
Неаплаканых нікім“.

Неаплаканых, бо ня было калі людзём, дбаючы а кус хлеба аддацца духоваму жыцьцю і даваць сьвету тое вялікае і самабытнае, да чаго кожны народ здольны.

Сапраўдным каханьнем гарыць Колас да сваіх братоў селян, душы якіх яму так блізкі і дарагі.

Колас нацыяналістычны ў сваей творчасьці тымі матывамі нац.-соцыяльнага характару, якія зьяўляюцца пераважаючым элемэнтам, тым выяўленьнем беларускага нац. „я“, яго жаданьняў і імкненьняў да лепшага жыцьця.Колас сьвядомы сваей мэты змагаецца з сацыяльным і нацыянальным уціскам свайга народу, тым злом, што гоніць людзей ў шынок, аддае кволыя дзіцячыя душы на паняверку жыцьця, прымушае адных цярпець гора, а другіх рабіць крыўдзіцелямі, сытымі, задаволенымі сваім палажэньнем людзьмі. Колас як ніхто другі, адчувае гэтую вялікую няпраўду жыцьцёвых абставін, і праз вусны лясьніка Василя Чурылы („Васіль Чурыла“) ён укладае поўную пагрозы, прароцтвы, помсту надыходзячай хвалі народнага гневу:—„ня раз стаяў Васіль як палатно белы ад крыўды і несправядлівасьці, выслухіваючы спаведаньні пана лясьнічага. Рукі самі згортываліся ў кулакі і не раз неякая сіла падбівала Василя кінуцца на лясьнічага разьбіць твар, кінуць аб зямлю, таптаць нагамі, біць, біць бяз жалю, без міласердзя“.

Колас прымусіў узяцца за працу тых, якія няпэўныя сваіх сіл, былі паслушнымі сьведкамі народнага гора, першы паказаў, якія сілы крыюцца ў народзе, і чым-бы яны маглі стацца, калі-б ня ўціск і несправядлівасьць жыцьця і разам даў довад несьмяротнасьці гэтай сілы. Колас—духовы правадыр сялянства, прыгнечанага бяздольлем, ідэйны працаўнік—адраджэньня, які сваімі сіламі песьнямі жальбамі, ускалыхнуў шмат душ пакорных і нясьмелых братоў сваіх, даў шлях, па якому трэба ісьці, паказаў усю прыгожасьць і цэннасьць выяўленага імі вобліка народа,—мэту, якая ніколі ня згасьне, якая цягне да себе, дае веру і моц.

А. Дыліс.

там беларускае казаньне, а то увесь час ад заснаваньня касьцёлу казаньні адбываліся там толькі ў польскай мове.

9-га ліпеня адбыўся беларускі мітынг ў м. Празарокі Дзісьн. павету. На мітынгу выступалі паслы кс. Адам Станкевіч і Пётра Мятла. Прамову Станкевіча перарывала паліцыя, якая нават прабавала было разганяць народ; мітынг па віне паліцыі закончыўся скандалам. Аб гэтым будзе апісана ў наступных нумарох нашае газэты.

А. Сьцяпанюк.

Сяляне Юрацішскай, Трабскай і суседніх ім гмін просяць праз нашу газэту беларускіх паслоў заглянуць да іх, каб супольна абгаварыць шмат неадкладных спраў.

Палітычныя падзеі.

(Ад нашага парыжскага карэспандэнта).

Пасьля англійскае заявы.

З тэлеграмаў вы ўжо напэўна ведаеце аб заяве англійскага прэмьера Бальдвіна ў справе адносін Англіі да пытаньня аб рэпарацыях.

Заявы гэнае ў Парыжу чакалі з вялікай нецярплівасьцяй і нэрвовасьцяй. Праўда, французы ня верылі, каб Англія адкрыта выступіла проці французкае палітыкі: хоць і гаварылі цішком аб тым, што гэта ангельскі ўрад паддае немцам сьмеласьці і падбівае іх супраціўляцца французкай акупацыі Рурскае краіны, ды французы пачувалі сваю сілу, з якой павінны ў Англіі паважна лічыцца. Сіла гэта — чыста матэрыяльныя: захапіўшы ўсе лятальныя машыны Нямеччыны, Францыя мае найвялікшы на сьвеце паветраны флёт, каторы ў адзін дзень, калі-б здарылася патрэба, мог-бы закідаць бомбамі ўсеньку Англію і спыніць тым-жа способам рух ангельскага марскога флёту. Дык, ня гледзячы на галасы парыжскіх газэт, якія робяць добрую міну пасьля заявы Бальдвіна, як-быццам Англія ў-ва ўсім уступіла Францыі, — ў французскіх урадавых колах адчуваецца нейкая напружанасьць, нейкае зьмяшаньне, укрываное вельмі лоўка. Палітычныя дзеячы, з якімі мне даводзілася гутарыць аб гэтым, не заплюшчваюць вачэй на небясьпеку, што вісіць над Францыяй і над усей Эўропай. Бальдвін зусім ясна даў зразумець французам, што Англія ня згодзіцца ні ў якім прыпадку, каб французская палітыка падтрымлівалі надалей той фінансавы крызіс, які запанаваў у Нямеччыне і вельмі пагражае эканамічным інтарэсам Англіі і ўсяе Эўропы. Калі ня ўдасцца дагаварыцца з Францыяй да нейкае супольнае палітычнае лініі ў адносінах да Нямеччыны, дык Англія пачне перагаворы з немцамі на сваю руку.

Як быццам дзеля падмацаваньня слоў Бальдвіна, англійскі ўрад пачаў апрацоўку пляну павялічэньня паветранага флёту, каб зраўнаважыць свае сілы з сіламі Францыі. І гэта ў французскім міністэрстве заграгранічных спраў адчуваецца дужа балюча.

Людзі, якія трымаюць руку на пульсе французкае дыпляматыі, кажуць, што ўсё-ж такі да гэткіх крайнасьцей справа ня дойдзе. У Парыжу пануе пераканаьне, што, захоўваючы свой „prestige“ у справах прынцыповых, Пуанкарэ пойдзе на уступкі англічанам у свaей тактыцы і не дапусьціць да разрыву Антанты.

Парыж, 14. XII. 23. **Кандратовіч.**

ПОЛЬШЧА.

Работнікі металюргічных прадпрыемстваў пастанавілі распачаць забастоўку 16 ліпеня. Не гледзячы на тое, што Урад саюзу работнікаў мэтал. прадпр. пастанавіў адлажыць забастоўку на неазначаны час, частка работнікаў не магла далей цярпець і спадзявацца на ласку прамыслоўцаў і распачала забастоўку. Бастуе больш, як 5000 раб.

На канфэрэнцыі Рады клясавых проф. саюзаў пастаноўлена падтрымаць забаставшых.

НЯМЕЧЧЫНА.

Манархістычны рух у Баварыі ня спыніўся яшчэ. Цэнтральны ўрад пастанавіў выслаць да Баварскага ўраду ноту, ў якой зьвярне яго ўвагу на тую небясьпеку, якая пагражае Нямеччыне з прычыны манархічнай агітацыі ў Баварыі.

Уцёк з вастрогу капітан Эрард, арганізатар манархічных загавораў у Нямеччыне.

ІТАЛІЯ.

У часе дыскусіі ў парлямэнце над праектам выбарнай рэформы, Мусоліні заявіў: „У сваей палітыцы сучасны ўрад ня пойдзе ні на якія ўступкі; ён не прызнае ніякіх таргоў. Цяпер фашызм мае ўладу і гэтай улады ня выпусьціць з сваіх рук. Калі скончыцца маралчны цiск фашызму? Гэта залежыць ад становішча парлямэнту. Далей прэм'ер адзначыў, што выбары да парлямэнту адбудуцца толькі тады, калі ён пераканаецца, што ў краю, будзе панаваць спакой і нармальная атмосфэра. Ад выніку галасаваньня будзе залежаць далейшы лёс парлямэнту.

Дзевяць паслоў з партыі Popolori выключана з партыі за тое, што галасавалі за ўрадам Мусоліні.

Лазанскі трактат.

Мірны трактат, апрацаваны ў Лазане, прызнае аканчальнае устанаўленьне мірных адносін паміж Турцыяй з аднаго боку і Вялікай Брытаніяй, Францыяй, Італіяй, Японіяй, Грэцыяй, Румыніяй і Югаславіяй з другога. Праз 8 тыдняў пасьля ратыфікацыі трактату праз Нацыянальнае Сабраньне ў Ангоры ангельскія, французскія і італьянскія войскі павінны эвакуаваць Канстантынопаль, Чанак і Галіполі. Новыя граніцы Турцыі ў Эўропе вось якія: з Баўгарыяй граніца йдзе ад увайсьця рэчкі Несваі да пункту на р. Марыце, дзе пачынаецца граніца з Грэцыяй, якая йдзе далінаю Марыцы да Эгэйскага мора. З Сірыяй прызнана граніца, вызначаная французска-турэцкім дагаварам. Граніца з Іракам будзе вызначана ў працягу 9 месяцаў.

Справа Мосулу будзе прадстаўлена Радзе Лігі Нацый. Турцыя атрымоўвае астравы: Інброк і Тэнэдос пры ўваходзе да Дарданэлаў.

За Грэцыяй застаюцца астравы: Лемнос, Камос, Мітілена, Хіос, Самотрацыя, Нікарыя, але астравы, што лежаць блізка пабярэжжа Азіі павінны быць зьдэмілітарызаваны. Італіі прызнаны правы на Додэканез, Турцыя гварантуе свабоду пераезду праз Дарданэлы, а таксама марскую і паветраную камунікацыю ў часе вайны і міру. Сыстэма капітуляцый касуецца.

Нацыянальным меншасьцям у Турцыі гарантуюцца такія-ж правы, як нац. менш, у Польшчы і Чэхіі. Турцыя павінна зьвярнуцца аб прыняцьці яе ў сябры Лігі Нацый. Турэцкія даўгі раскладаюцца паміж дзяржавамі, якія паўсталі на месцы б. Турэцкая Імпэрыі. Саюзьнікі не дамагаюцца ад Турцыі ніякай кантрыбуцыі.

Існаваўшыя непаразуменьні ў справе эвакуацыі ваенных караблёў дзяржаў Антанты з праліваў урэшці ўладжаны. Падпісаньне мірнага дагавору адбудзецца 24 альбо 25 ліпеня. Запрошана дэлегатаў С.С.С.Р., каб прыбылі ў працягу найбліжэйшых 5 дзён.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

З Віленскага Жыцьця.

Выпуск матурыстаў у Віленскай Беларускай гімназіі. Сёлета ў Віленскай Беларускай гімназіі адбыўся чацьверты ад заснаваньня гімназіі выпуск матурыстаў. Экзамены на сьпеласьць адбываліся з усіх тых навукаў, з якіх адбываюцца экзамены на матуру у польскіх гімназіях, апрача таго з беларусазнаўства.

Экзамены трымала трыццаць адзін вучань.

Згодна з пастановай пэдагогічнае рады атэстаты атрымалі вось якія вучні: 1) Астроўская Мар'яна, 2) Бляўмянскі Мірон. 3) Вярнікаўская Любоў. 4) Гронімаў Ісак. 5) Дзеравянскі Язэп. 6) Дыліс Аўген-Якуб. 7) Журэнкава Барбара. 8) Журэнкаў Іван. 9) Жыжэмскі Мордух. 10) Занковіч Лідзія. 11) Зарэцкі Лейзер. 12) Ільляшэвіч Мікалай. 13) Каплан Беньямін. 14) Кобрынскі Майсей. 15) Лось Анэля. 16) Малажавы Мікалай. 17) Міцько Аркадзь. 18) Мэнке Леў. 19) Прохараў Васіль. 20) Пункскі Ізраэль. 21) Пупко Рахіль. 22) Равва Аляксей. 23) Рубін Мірыям. 24) Рыдлеўскі Леў. 25) Салавейчык Мірыям. 26) Скіпор Канстантын. 27) Эпэль Выпа. 28) Ясеноўскі Валер'ян.

Такім чынам, усяго скончыла дваццаць восем вучняў, у тым ліку 19 хлапцоў і 9 дзяўчат.

Па веры скончыўшыя падзяляюцца так: праваслаўных—12, каталікаў—2, іудзеяў—12 і лютэран—2.

Арышт З. Асіповіч. Нас паведамляюць, што на днях у Гародзькіх паліцыя арыштавала З. Асіповіч і адправіла ў Навагрудак. З. Асіповіч шмат працавала на беларускай ніве і значылася на сьпіску кандыдатаў № 16.

Бярыця праклад. Вучашчая моладзь м. Радашкавіч, прыехаўшы дамоў на лета, рыхтуецца наладзіць беларускі тэатр, аб ехаць з ім ўбліжэйшыя мястэчкі і вёскі, калі толькі атрымаюць дазвол ад улады, што не так лёгка даецца.

Працэс „Związku Proletarjatu miast i wsi“ 24-га ліпеня ў Віленскім Акружным Судзе будзе разглядацца справа Віленскай арганізацыі „Związku Proletarjatu miast i wsi“. Справа гэтая распачата з прычыны дзейнасьці гэтай арганізацыі ў часе мінуўшых выбараў у Сойм і Сэнат.

З Горадні.

Збор ахвяр на беларускіх сірот.

Першага ліпеня г. г. у Горадні адбыўся збор ахвяр на карысьць Белар. Дзіцячага Прытулка. Збор даў чыстага даходу ўсяго 1.871.011 марак пол.

З Менску.

Вечар памяці М. Бадановіча.

16-га чэрвеня адбыўся вечар памяці Максіма Багдановіча. Вечар адчыніў гр. Некрашэвіч, пасьля выступалі з прамовамі Я. Дыла і бацька паэта Адам Багдановіч, які паміж іншым сказаў:

„Я ў маладасьці даў клятву служыць народу. Гэтай клятве я не зьмяніў і надалей колькі хопіць сілы буду яму служыць“.

Пасьля гэтага з аглядам матываў творчасьці Максіма Багдановіча выступае прафэсар Бел. Дздр. Унів. Пятуховіч.

— Яго вершы—гэта люстра яго перажываньняў,—кажа ён і дае сьцісла сілуэт Багдановіча.

— Рана ён пачаў пісаць вершы, і ўжо 17—18 гадоў дае добра апрацаваны вершы, у якіх адсьвечваецца яго душа. Кідаецца ў вочы заміламаньне паэты да народнае фантастыкі. Адгэтуль паэта ўспрыймае пантэізм прыроды, на лёне якой душа яго набывае дзіцячае чыстасьці.

Апроч вобразаў народнай фантастыкі паэту захапляюць вобразы мінулай Беларусі, якія вабяць яго сваёю беспасярэднасьцю, сваёю цэльнасьцю.

Стварае ён і індывідуалістычныя вершы, як „страцім-лебедзь“. Тут гучаць байранаўскія матывы. І гэты настрой, настрой змаганьня й барацьбы ў паэты мацнее. Шлях барацьбы—адзіны шлях да лепшае будучыны. Але змаганьне мае сэнс пры асьвятленьні яго ідэалам, які было для яго парэньне ўвысь. Шуканьне цэльнасьці—вось скарб паэты. Ён падвойна ўспрыймае ўсе зьявішчы і бачыць, як багна адбівае зоры-лідзіі. Рэфлексія накідае мрачнасьць на ўсе вершы.

У роднай старонцы паэта складае лепшыя песьні. Беларусь—гэта крыніца живое вады, гэта дзяўчынка з заплаканым тварам. Паэта разумеў, што, каб перамагчы гора, трэба барацьба, якая ў сваю чаргу патрабуе ахвяраў. І вось з аднаго боку вера, а з другога сумленьне ці зноўдуца сілы. Лірыка каханьня пабудована на сумны лад. Ён зазначае труднасьць адшуканьня „родных душ“. Злы лёс іх разлучае, калі і спаткаюцца. Сямейнае жыцьцё? Ён шмат пазіі бачыць у матцы, але над надворным пекным пакровам сямейнага шчасьця ён бачыць і „гнiздо, зьлепленае з бруду“. Разбурвае ён і рэлігійную ілюзію. Прычынамі пэсімізму зьяўляюцца з аднаго боку хвароба, а з другога сацыяльны фактар.

З аглядам навуковае працы Максіма Багдановіча выступае рэктар Б. Д. У. прафэсар Пічэта і з уласьцівою яму шчырасьцю дае малюнак маладога беларускага вучонага.

Ён памёр, закончвае праф. Пічэта, ня даўшы прастору магутным крыльлям. Каб жыў у сучасны момант М. Багдановіч, ён быў бы ў ліку тых беларусаў, якія чытаюць лекцыі з катэдраў Б. Д. У.

Выступае Смоліч, які дадае да вышэйсказанага, што М. Б. вызначыўся сваёю бадзёрасьцю і не шкадаваў сваіх сілаў для бацькаўшчыны. Грамыка чытае нарыс паэты ў новых вобразах. Пясьняр сноў і чараў паўстае ва ўсей сваёй велічыні.

Пісьмо у Рэдакцыю.

Паважаны грамадзянін рэдактар.

Ад імя Віленскага Беларускага Камітэта помачы пацерпеўшым ад вайны складаю шчырую падзяку вядомаму беларускаму дзеячу ў Амэрыцы Антону Змагару за прысланыя 1.800.000 польск. марак, сабраныя на яго лекцыі і ахвяраваньня на карысьць беларускіх бедных сірот.

Кіраўніца Беларускага прытулку ў Вільні **Ганна Каврда.**

Наша пошта.

Гр. П. Мядзёлка-Грыб. Чакаем Вашай карэспандэнцыі. За ахвяры шчыра дзякуем. Усе літэратурныя навінкі пасылаем і будзем пасылаць. Склад супрацоўнікаў той самы. Пішыце.

Гр. А. Вітту. Артыкулы Вашы атрымалі—дзякуем. Пастараемся выкарастаць. Пішыце.

Ахвяры на прэсовы фонд.

Ад. гр. П. Мядзёка-Грыб. — 500 лат. руб. ад. х—ч — 7500 м.; ад. Чыжоўскага Г.—25000 п. м., ад. К—ча 200000 м., ад Пакульскага—375000 м.

Курс на грошы.

Варшава 18 ліпеня.

Доляры	122.000
Бэльгійскія франкі	5.870
Нямецкая марка	0.49
Франкі	7.150
10 руб. золатам	830.000

Рэдактар-выдавец **Я. Лагіновіч.**

Друкарня **Левін і Сын**, Нямецкая 22